

Eläketutkimuksen työryhmä

Noora Järnefelt, Eläketurvakeskus noora.jarnefelt@etk.fi

Pirjo Saari, Mela pirjo.saari@mela.fi

Eläketurva on keskeinen tarkasteltaessa yhteiskunnallisia eroja ja sosiaalipolitiikkaa.

Eläkkeensaajia on Suomessa yli 1,5 miljoonaa henkilöä ja eläkkeellä ollaan keskimäärin 20 vuotta elinajasta, eläkkeitä maksettiin 27 miljardia euroa vuonna 2013, mikä oli 43 prosenttia sosiaalimenoista ja 14 prosenttia BKT:sta. Eläketurvaan liittyen eriarvoisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi toimeentulon, kulutuksen, eläkkeelle siirtymisen tai eläketurvan kattavuuden näkökulmasta.

Eläketurvan keskeisimmät tavoitteet liittyvät toimeentulon turvaamiseen ja eläkkeen riittävyys. Millaisina väestöryhmien väliset erot eläkeajan toimeentulossa ilmenevät ja millaista kehitystä tässä on havaittavissa yli ajan? Miten eläkeläisköyhyyden torjumisessa on onnistuttu ja millaiseen perspektiiviin Suomen eläkejärjestelmä asettuu eriarvoisuuden näkökulmasta kansainvälisessä vertailussa?

Eläketurvan erityispiirre on, että eläkeaikaisen toimeentulon erot heijastavat aikaisempien vuosikymmenten eroja yksilöiden ansaintamahdollisuuksissa. Työmarkkinoiden riskit kuten työttömyys koskettavat nykypäivänä useampaa kuin eläkejärjestelmän alkuvuosikymmeninä. Eriarvoisuutta eläkkeellä tuottaa myös lastenhoitotyön ja omaishoitotyön kasautuminen yhteiskunnallisessa työnjaossa naisille. Yrittäjien ja itsensätyöllistäjien eläkevakuuttaminen ei ole kaikilta osin kattavaa. Toimiiko eläkejärjestelmä toimeentuloeroja tasaavana mekanismina vai kasvaako eriarvoisuus eläkkeellä entisestään? Eläkkeelle siirtymisessä on merkittäviä eroja väestöryhmien kesken, esimerkiksi riskinä siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle tai eläkkeelle siirtymisen iässä. Millaisia kehityssuuntia tässä on nähtävissä?

Eläketutkimuksen työryhmään toivotaan esityksiä esimerkiksi näistä aiheista, mutta myös muut eläkkeisiin liittyvät alustukset sopivat työryhmässä käsiteltäviksi. Sekä empiiriset että teoreettiset esitelmät ovat tervetulleita. Ryhmässä voi esitellä valmiiden tutkimusten ohella myös tutkimusten tai projektien suunnitelmia.

Is the old trick better than a sack-full of new ones?

Olli Kangas & Azhar M. Hussain

In welfare state research, it is customary to speak of generations of research. We focus on three of them: social expenditure; social rights; and the public-private mix in pension schemes. Our aim is to study to what extent the generations 'explain' cross-national differences in old-age poverty.

Expenditure data are derived from the Eurostat and OECD. Data on pension rights are from the Comparative Welfare Entitlements Dataset and the Social Citizenship Indicators Program. Data on supplementary pensions are from the OECD. Information on post-retirement poverty comes from the EU Statistics on Income and Living Conditions. We first use logistic regressions controlling for age, gender, health and household factors, as well as year and country dummies. At the second step, we correlate the country-level odds ratios for being poor against country-level indicators on pension generosity as calculated in the three research generations.

The expenditure approach displayed the strongest association with the outcome. The two later research generations performed less well. In that sense the old trick is better than the new ones. All the approaches share a problem: not only pensions but many other factors have impacts upon the economic situation of the retired population. Furthermore, the dependent variable, old age poverty is an elusive concept that opens need for a new generation of comparative welfare studies.

Eläkeikäisten kulutus Suomessa 1985-2012

Kati Ahonen ja Risto Vaittinen

Tarkastelemme esitelmässä julkaisemamme raportin perusteella eläke- ja työikäisten kotitalouksien kulutusta eri elämänvaiheissa sekä niitä muutoksia, joita ikäryhmien suhteellisessa kulutuksessa on ajan myötä tapahtunut. Vertailemme eläkeikäisten ja työikäisten kulutusta kulutuksen tason, kulutusasteen ja kulutuksen rakenteen kautta. Lisäksi tarkastelemme julkisen kulutuksen merkitystä eri-ikäisissä kotitalouksissa. Kuvailimme

kulutusta ja sen kehitystä liki kolmenkymmenen vuoden aikavälillä vuodesta 1985 vuoteen 2012.

Eläkeikäiset ovat sekä kulutuksella että tuloilla mitattuna keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin koskaan aiemmin. Eläkeikäisten kulutusmenot ovat kuitenkin olleet euromääräisesti työikäisiä alemmalla tasolla kaikkina tarkasteluvuosina. Väestön kulutusaste laskee iän myötä eli eläkeikäiset kuluttavat pienemmän osan tuloistaan kuin työikäiset. Eläkeikäisten kotitalouksien kulutuksen rakenne on lähentynyt työikäistä väestöä merkittävässä määrin.

Samalla kun eläkeikäisten ja työikäisten väliset kulutuserot ovat kaventuneet, kulutuseroilla mitattu eriarvoisuus heidän keskuudessaan on kasvanut. Julkisen kulutuksen huomioiminen kuitenkin vähentää eriarvoisuutta.

Kohti kaksitahtiSuomea?

Dos. Pirjo Nikander, Tutkijakollegium, Tampereen yliopisto, Pirjo.Nikander@uta.fi

Jari Luomanen, Tampereen yliopisto

KONEen säätiön rahoittamassa, Tampereen yliopistossa toteutettavassa tutkimushankkeessamme tarkastellaan työurien pidentämistavoitetta niiden loppupään, elämäntilanteiltaan yhä heterogeenisemmän ikääntyneen työntekijäryhmän näkökulmasta. Poliittisen päätöksenteon, mediakeskustelun ja käynnissä olevan eläkeuudistuksen tukeutuessa pitkälti demografiselle numero- ja tilastotiedolle sekä ”keskimääräisen työllisen” idealle, tässä hankkeessa eläkkeelle siirtymistä tarkastellaan sekä media-analyysin että eläköityvien arkielämän tasolla liikkuvan laadullisen pitkittäisseurannan keinoin. Lisäksi kootaan kyselyaineisto. Tutkimus kyseenalaistaa kronologiselle kalenteri-iälle pohjaavan ”yksi koko sopii kaikille” -ajattelumallin työurista puhuttaessa ja korostaa eläköitymisen kynnöksellä olevan väestön moninaisuutta.

Hankkeen lähtökohtana on paradoksi, joka syntyy yhtäältä tarpeesta pidentää työuria elinajan odotteen mukaisesti ja luoda tälle toimiva käytäntö. Toisaalta vallitseva taloussuhdanne tuottaa lisääntyvää työttömyyttä, toistuvia YT-neuvotteluja ja samalla työnantajalle kalliiksi

käyvän keski-ikäisen ja ikääntyneen työväestön tuntuva ja tavanomaista aikaisempaa poistumista työmarkkinoilta.

Kaksitahtisuudella viittaamme eläköitymisen ja eläkeläisyyden uudenlaiseen luokkaistumiseen: prosessiin, joka synnyttää eroja pitkään opiskelleiden, tyypillisesti akateemisissa ammateissa ja ns. työntekijäammateissa toimivien välille. Samalla kaksitahtisuus viittaa myös siihen, että eroja ja eriarvoisuutta syntyy lisääntyvästi näiden ryhmien ja yksittäisten ammattikuntien sisälle. Kaksitahtisuus ei siis noudata sosio-ekonomista asemaa, koulutustaustaa tai ns. valko- vs. sinikaulusammattien jakoa, vaan hyvin erilaisista ammattiryhmistä saatetaan yhtä lailla joutua työttömäksi ja lopulta kortiston tai pirstaleisen ja katkonaisen työuran kautta eläkkeelle. Työelämän logiikka, työttömyysjaksot, lomautukset jne. luovatkin yhä moninaisempia työuria sekä erilaistuvia ja eriarvoistuvia polkuja eläkkeelle. Samalla Suomeen on syntymässä uusi, osin koulutustaustasta riippumaton eläkeläisköyhien luokka. Hanke on vielä alkumetreillä. Puheenvuorossamme kuvaammekin tutkimuksemme lähtökohtia, tähänastista etenemistä ja haasteita.

Eläketurvan suunta: Eläketurvaan liittyvät mielipiteet ja asenteet – hanke-esittely

Ilpo Airio, Kelan tutkimusosasto, ilpo.airio@kela.fi

Olli Kangas, Kelan tutkimusosasto, olli.kangas@kela.fi

Karoliina Koskenvuo, Kelan tutkimusosasto, karoliina.koskenvuo@kela.fi

Eläkejärjestelmiin liittyviä uudistuksia on toteutettu tai ollaan toteuttamassa useissa eri maissa. Lähes kaikissa EU:n jäsenmaissa on tehty uudistuksia, joiden tavoitteena on nostaa eläkeikää. Eläkeiän nousua tavoitellaan myös Suomessa. Syyskuussa 2014 saavutetun eläkeneuvotteluryhmän vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevaan sopimukseen sisältyy muutoksia eläkeikärajoihin, eläkkeen karttumiseen ja eläkelajeihin. Esityksen mukaan vanhuuseläkkeen ikäraja nousee asteittain 65 ikävuoteen, jonka jälkeen alin vanhuuseläkeikäraja sidotaan elinajanodotteen kehitykseen (koskisi vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneitä). Tavoitteena on, että osa odotettavissa olevasta eliniän pitenemisestä käytettäisiin jatkossa työssäoloon.

Eläketurvan suunta -hankkeen tavoitteena on tuottaa ajantasaista ja uutta tietoa eläketurvan toteutumisesta, riittävydestä ja kehityksestä. Kiinnostuksen kohteena ovat ennen kaikkea

kansalaisten mielipiteet hyvästä ja oikeudenmukaisesta eläkejärjestelmästä ja vuoden 2017 eläkeuudistuksesta.

Hanke sisältää kaksi osatutkimusta. Ensimmäinen toteutetaan yhteistyössä Eläketurvakeskuksen kanssa syksyllä 2015. Tutkimuksessa tuotetaan kyselyaineisto koeasetelmalla, jossa osa vastaajista saa informaatiota vuoden 2017 eläkeuudistuksen keskeisistä muutoksista ja osa ei. Tällaisella kehystämällä voidaan tutkia sitä, miten vastaajien mielipiteet vaihtelevat taustainformaation määrän mukaan. Vuoden 2017 eläkeuudistus tarjoaa oivallisen lähtökohdan arvioida sitä, missä määrin uudistusta koskevan tiedon lisääminen lisää tai vähentää sen hyväksyttävyyttä.

Toisena osatutkimuksena toteutetaan väestökysely syksyllä 2015, jossa hyödynnetään vuonna 1994 toteutetun ISEA (International Survey of Economic Attitudes) -tutkimuksen kysymyksiä eläketurvaan liittyvistä mielipiteistä ja asenteista. ISEA -kyselyssä kartoitettiin talouteen, sosiaaliturvaan ja eläketurvaan liittyviä asenteita. Vastaajia pyydettiin arvioimaan eri vaihtoehtoja eläketurvan järjestämiseksi ja sitä kuinka paljon valtion, työntekijän ja työnantajan tulisi maksaa eläkkeistä. Tämän lisäksi kyselyssä oli väittämiä koskien sitä, mitkä tekijät saavat vaikuttaa eläkkeiden suuruuteen. Uusintakysely mahdollistaa vertailun siitä, mitä muutoksia suomalaisten mielipiteissä ja asenteissa on tapahtunut eläketurvaa kohtaan kahden vuosikymmenen aikana.

Lapsuuden olosuhteisiin liittyvät riskitekijät mielenterveysperustaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 1987 Suomessa syntyneillä.

Tiina Ristikari, YTT

Erikoistutkija

Lapset, nuoret ja perheet- yksikkö, THL

tiina.ristikari@thl.fi

Nuorten työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on lisääntynyt Suomessa viime vuosina. Erityisesti mielenterveysperustaisten työkyvyttömyyseläkkeiden määrät ovat olleet kasvussa (Koskenvuo et al, 2010). Syitä nuorten lisääntyneelle työkyvyttömyyseläkkeen saannille ei tunneta. Lisäksi tutkimuksia joissa selvitetään mielenterveysperustaisen työkyvyttömyyden riskitekijöitä on Suomessa tehty vain vähän (Ahola et al, 2014). Tässä tutkimuksessa

yhdistetään Kela:n ja Eläketurvakeskuksen työkyvyttömyyseläketiedot Kansallinen syntymäkohortti 1987 aineistoon ja selvitetään lapsuuden olosuhteisiin liittyviä riskitekijöitä mielenterveysperustaiselle työkyvyttömyydelle. Kansallinen syntymäkohortti 1987 on pitkäaikainen suomalaisiin viranomaisrekistereihin pohjautuva seuranta-aineisto kaikista vuonna 1987 Suomessa syntyneistä lapsista sekä heidän vanhemmistaan. Tietoja on kerätty lasten perinataalikalta lähtien aina vuoden 2012 loppuun saakka. Tutkimuksessa tarkastellaan logistisella regressioanalyysillä äidin nuoren iän, raskauden aikaisen tupakoinnin, avioeron, vanhempien kuoleman, vanhempien sairastavuuden, perheen kokeman köyhyyden sekä vanhempien koulutustason vaikutusta lapsen mielenterveysperusteiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen eri diagnoosiryhmittäin.

Perhevapaiden vaikutus eläkkeeseen

Karoliina Koskenvuo, erikoistutkija, dosentti

Kelan tutkimusosasto

”Minkä taakseen jättää, sen edestään löytää” – jos takana on pitkä yhtenäinen ansiotyöura, edessä odottaa kohtuullinen toimeentulo myös eläkeiässä. Vähemmän työtä pienemmällä palkalla taas merkitsee laihempia eläkevuosia – naiselle useammin kuin miehelle. Mm. Euroopan komissio on kiinnittänyt huomiota naisten ja miesten eläke-eroihin ja iäkkäiden naisten köyhyysriskiin Suomessa.

Lasten hoitamiseen kotona käytetty aika on yksi merkittävä syy naisten ja miesten välisiin eläke-eroihin. Etenkin lasten hoitaminen pitkään kotihoidontuella pienentää työssä käyvän työeläkettä. Perhevapaiden kompensoiminen eläketurvassa on Suomessa edelleen melko matalalla tasolla moniin muihin Euroopan maihin verrattuna. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseen perhevapaiden käytössä on pyritty vuosikymmenten ajan, mutta edelleen perhevapaiden aiheuttamat riskit työuralle ja palkkakehitykselle kohdistuvat pääosin naisiin ja perhevapaiden kustannukset naisvaltaisille aloille. Perhevapaiden tasaisempi jakautuminen naisten ja miesten kesken tasaisi palkka- ja eläke-eroja, työnantajien kustannuksia ja alentaisi myös riskiä sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään työelämässä.

Kelan tutkimusosaston alkuvuodesta 2016 julkaistavaan perhepolitiikkaa ja lapsiperheitä käsittelevään teema-artikkelikirjaan sisältyy artikkeli perhevapaista ja eläketurvasta.

Perhevapaiden vaikutusta eläkkeeseen tarkastelevassa artikkelissa tuodaan esimerkkilaskelmien kautta esille, mikä vaikutus eripituisilla perhevapailla on ollut työeläkkeeseen eri vuosikymmenillä. Tämän lisäksi artikkelissa luodaan katsaus lasten- ja kodinhoitotehtävissä toimineiden naisten eläketurvan kehittämisvaiheisiin, tarkastellaan perhevapaita ja vapaiden jakautumista sekä eläkkeen karttumista perhevapaiden ajalta koskeneita käytäntöjä ja uudistuksia.

Perhe-eläkkeiden hyvinvointivaikutukset – seurantatutkimus leskeksi jääneistä

Elina Ahola, tutkija

Karoliina Koskenvuo, erikoistutkija

Kelan tutkimusosasto

Puolison tai huoltajan kuolema lisää taloudelliseen tilanteeseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä riskejä. Perhe-eläkkeiden tarkoituksena on turvata toimeentuloa ja ehkäistä riskejä, joita liittyy elintason heikentymiseen ja toimeentulovaikeuksiin. Erityistä tukea tarvitaan tilanteissa, joissa leskeksi jääneen työura on jäänyt lyhyeksi ja oma eläke pieneksi tai tilanteissa, joissa leskeksi jääneellä on alaikäisiä huollettavia lapsia. Vuoden 2017 eläkeuudistusta koskevan sopimuksen mukaan mahdollisista perhe-eläkkeitä koskevista uudistuksista on tarkoitus neuvotella vuoden 2016 loppuun mennessä valmistuvan selvitystyön jälkeen.

Kelan tutkimusosastolla käynnissä olevan perhe-eläkkeitä koskevan tutkimushankkeen tavoitteena on tuottaa tietoa perhe-eläkkeiden hyvinvointivaikutuksista.

Hyvinvointivaikutusten arvioimiseksi hankkeessa selvitetään leskeneläkettä (työ- ja kansaneläkejärjestelmän perusteella sekä sotilasvamma-, sotilastapaturma-, liikennevakuutus- ja tapaturmavakuutuslain perusteella) saavien muiden etuuksien käyttöä, perhe-eläkkeiden merkitystä toimeentulolle sekä sitä minkälaisia riskejä esitettyihin perhe-eläkkeiden uudistamissuunnitelmiin voi sisältyä.

Osana hanketta toteutettavassa tutkimuksessa seurataan leskeksi jääneiden (2004/2009) ihmisten taloudellista tilannetta, terveyttä ja hyvinvointia vuoteen 2013 asti. Tutkimuksessa selvitetään miten seuraavat ryhmät eroavat toisistaan toimeentulon, terveyden ja hyvinvoinnin suhteen seurannassa: avioliitosta leskeytyneet (mahdollisuus leskeneläkkeeseen), avoliitosta leskeytyneet (ei mahdollisuutta leskeneläkkeeseen),

avioliitossa olevat, avoliitossa olevat ja naimattomat yksineläjät. Aineistoina käytetään Kelan ja ETK:n rekistereistä koostettuja kokonaisaineistoja ja Health and Social Support (HeSSup) – seurantatutkimuksen aineistoja (otospohjainen väestöaineisto, kolme kyselyä 1998, 2003, 2011 ja rekisteriseuranta). Tulosten mukaan leskeksi jääminen lisää oman kuoleman riskiä, vähentää ekvivalenteja käytettävissä olevia tuloja, on yhteydessä lääkkeiden käyttöön, terveyteen liittyvään riskikäyttäytymiseen ja koettuun elämän tyytyväisyyteen.

Health as a predictor of work exit among cohorts reaching retirement age before and after the statutory old-age pension reform conducted in Finland in 2005

Taina Leinonen (1), Mikko Laaksonen (2), Tarani Chandola (3), Pekka Martikainen (1, 4, 5)

1 Department of Social Research, University of Helsinki, Finland

2 Finnish Centre for Pensions, Finland

3 School of Social Sciences, University of Manchester, UK

4 Centre for Health Equity Studies (CHESS), Stockholm University and Karolinska Institutet, Sweden

5 Max Planck Institute for Demographic Research, Germany

Presenting author: Taina Leinonen, taina.leinonen@helsinki.fi

Background: Little is known of how policy changes affect the work exit patterns of people with different health statuses, although this is crucial for the understanding of the broader societal impact of pension policies and for future policy development. We assessed how the Finnish statutory old-age pension reform conducted in 2005 influenced the role of health as a predictor of work exit.

Methods: We used cox regression analysis to examine the influence of mental, circulatory and musculoskeletal morbidity on the risk of work exit at age 63–64 among birth cohorts subject to the old pension system with fixed age limit at 65 (pre-reform cohorts 1939–1940) and the new flexible system with 63 as the lower age limit (post-reform cohorts 1942–1943) while controlling for socio-demographic factors.

Results: The risk of work exit at age 63–64 was higher among the post- than the pre-reform cohorts. This reform-related change across the birth cohorts restricted to those without a history of mental morbidity and it was more pronounced among those without than with a history of circulatory or musculoskeletal morbidity. As a result, while the morbidity factors were associated with a higher risk of work exit in the pre-reform cohorts, they no longer influenced the risk in the post-reform cohorts.

Conclusion: Even though poor health typically increases the likelihood of retirement and other non-employment, the contribution of health is likely to be smaller in a system that provides free choice with respect to the timing of statutory retirement.

Merenkulkijoiden työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen 2001–2013

Hanna Rinne, Riikka Shemeikka, Aurora Saares, Veijo Notkola

Kuntoutussäätiö

Laivatyö on sekä fyysisesti että henkisesti kuormittavaa. Aikaisemmissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa onkin havaittu, että merenkulkijoiden kuolleisuus, joidenkin tautien sairastavuus sekä työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen on muuta palkansaajaväestöä suurempaa.

Vaikka merenkulkijoiden terveydestä on paljon kansainvälistä tutkimusta, pitkällä aikavälillä kasautuvista terveyshaitoista on vähän tietoa, kuolleisuustutkimuksia lukuun ottamatta. Kuolleisuustutkimusten ulkopuolelle jäävät kuitenkin esimerkiksi mielenterveyden häiriöt, kuulovauriot sekä tuki- ja liikuntaelinten sairaudet. Lisätutkimusta tarvittaisiin myös niistä terveyssyistä, jotka pakottavat merenkulkijat lopettamaan ammatissaan.

Tavoitteena on selvittää: 1) Millainen on merenkulkijoiden työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen taso eri merenkulkualan ammateissa? 2) Mitkä ovat yleisimmät työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen syyt ja poikkeavatko ne koko palkansaajaväestöstä? 3) Miten merenkulkijoiden työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen eroaa kaikista palkansaajista ja vastaavassa ammatissa maissa työskentelevistä?

Aineistona on rekisteritietoihin perustuva yksilötasoinen poikkileikkausaineisto vuodelta 2000. Aineistoon on yhdistetty tietoja Merimieseläkekassan, Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Tutkimusväestönä on Merimieseläkekassan jäsenrekisteristä kaikki 25–54-vuotiaat MEL-vakuutuksen piiriin vuonna 2000 kuuluneet palkansaajat. Vertailuväestönä on Tilastokeskuksen Työssäkäyntitilaston palkansaajat. Työkyvyttömyysseuranta on vuosilta 2001–2013.

Työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus oli merenkulkijamiehillä 1,6-kertainen ja naisilla yli kaksinkertainen muihin palkansaajiin verrattuna. Miehillä työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus oli merenkulkijoilla muita palkansaajia korkeampaa, konepäällystöä sekä myynti- ja hotellihenkilöstöä lukuun ottamatta. Naisilla työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen oli korkeaa kaikissa ammattiryhmissä, etenkin keittiöhenkilöstön keskuudessa.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen diagnoosina olivat useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt tai tuki- ja liikuntaelinten sairaudet. Molemmilla sukupuolilla etenkin vammat ja myrkytykset olivat muita palkansaajia yleisempiä, miehillä myös hengityselinten sairaudet ja naisilla tules. Merimiesammateissa työskentelevien miesten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen oli korkeampaa kuin vastaavan tasoissa tehtävissä maissa työskentelevillä.

Merenkulkijoiden työkykyyn ja kuntoutukseen tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Erityisesti huomio tulisi kohdistaa talouspuolella, etenkin keittiössä, työskentelevien naisten tule-sairauksien ennaltaehkäisyyn ja kansi- ja konemiestön työkyvyn ylläpitoon.